

- 6 Витвицький В. Василь Барвінський у моїх спогадах // Сучасність -- 1965 -- Листопад. -- С.9
- 7 Витвицький В. Взаємини М. Лисенка з І. Франком. -- Львів, 1942 -- 39 с
- 8 Витвицький В. Кавказ С. Людкевича // Львівські вісті. -- 1943 -- 20 квітня
- 9 Витвицький В. Українські впливи у Шопена // Діло -- 1934. -- 3-6 травня
- 10 Витвицький В. Музичне життя Карпатської України // Карпатська Україна. -- Львів, 1939. -- С.138-146.
- 11 Витвицький В. Український музичний Львів // Наш Львів. Ювілейний збірник. -- Нью-Йорк, 1953. -- С.88-97.
- 12 Sawycky R. A musician for all seasons // The Ukrainian Weekly. - 2000. - February 20.
- 13 Ясіновський Ю. Василь Витвицький // Вісник НТШ. -- Ч 23 -- Львів, 2000. -- С.42.
- 14 Граб У. Адольф Хибінський -- творець кафедри музикології Львівського університету // Musica Humana. -- Ч 1. -- Львів, 2003. -- С.37-38.

Liubomyr Lekhnyk

WASYL WYTWYCKY ON THE BACKGROUND OF WESTERN UKRAINIAN MUSIC LIFE

The article features the facts of biography and musicology work of Wasyl Wytwycky, the well known Ukrainian musicologist, composer, conductor and pedagogue, about music life in Western Ukraine prior to World War II.

Ірина Полякова, Ірина Дейчаківська

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ТЕАТРУ ІМ. ІВАНА ТОБІЛЕВИЧА

Народний Театр ім. Івана Тобілевича вписав яскраву сторінку в мистецьке життя Галичини першої третини ХХ ст.

Театр був названий на честь корифея театрального мистецтва, видатного драматурга Івана Тобілевича (Карпенка-Карого). Такі драматичні твори І.Карпенка-Карого, як "Наймичка", "Хто винен", "Безталанна", "Мартин Боруля", "Сто тисяч" та інші, які ставились на сцені "Руського Народного Театру" у Львові ще за часів керівництва театром І.Біберовичем та І.Гриневецьким у 1881-1889 рр., були проникнуті національним духом і реалізмом, користувалися великим успіхом серед галичан і стали провідними в репертуарі багатьох галицько-українських театрів. Тому цілком природним явищем було заснування театрів і театральних труп, що носили ім'я прославленого театрального корифея і драматурга Івана Тобілевича.

Український Народний Театр ім. І.Тобілевича пройшов складний шлях свого розвитку, сповнений творчих пошуків, злетів і невдач. В історії українського театрального мистецтва зустрічаються невеликі історико-мистецькі нариси з його життя та діяльності. Зокрема, досліджуючи шляхи розвитку українського театрального руху в Галичині поряд з іншими театральними групами згадують про активну роботу Театру ім. І.Тобілевича М.Возняк,

В. Гаївський, Г. Лужницький, В. Ковальчук, В. Ревуцький, С. Чарнецький та інші. Інформація про діяльність Театру ім. І. Тобілевича і творчість найяскравіших його представників зустрічається як спогади акторів та працівників Театру, що зберігаються в сімейних архівах (Я. Барнича, Р. Затварської), а також у публікаціях сучасних часописів, присвячених відзначенню знаменних дат діяльності цього мистецького колективу, що відіграв значну роль у розвитку українського театрального мистецтва в Галичині. Згадки про театр ім. І. Тобілевича в театрознавчій літературі та енциклопедичних виданнях досить скупі, часто неточні і суперечливі. Безпосередньо проблеми історії Театру торкався в своїх публікаціях О. Бенцаль-Карп'як, але більш послідовний огляд діяльності цього відомого творчого колективу зробив український театрознавець В. Морозюк у статті "Галицький театр імені Івана Тобілевича" [1].

Ще донедавна вважалося, що Театр ім. І. Тобілевича був заснований у 1928 році. Зокрема, в Українській Радянській Енциклопедії зазначено, що "Театр ім. І. Тобілевича... заснував... 1928 року у Станіславі... антрепренер Г. Мінченко-Сіятівський" [2, с. 303]. Подібну інформацію можна зустріти і в Українському Радянському Енциклопедичному Словнику [3, с. 365] та в деяких інших наукових джерелах, що не відповідає дійсності. Насправді Український Народний Театр ім. Івана Тобілевича був організований у м. Станіславові на зразок Українського людového театру, який активно діяв у 1909-1914 рр. як аматорський гурток під покровом Львівського товариства "Руська бесіда". Театр ім. Івана Тобілевича продовжив свою діяльність у 1911-1938 рр. вже як мандрівний театр з осередками періодично в містах Коломиї та Станіславові, їздив із гастрольями по містах і селах Галичини та Польщі. Також у цих виданнях з історії Театру не висвітлені яскраві сторінки його формування і розвитку, які охоплюють періоди до Першої світової війни і національно-визвольної боротьби українського народу (1911-1921 рр.). Історія Театру ім. І. Тобілевича значно багатша, ніж у вищезгаданих публікаціях як на яскраві події, так і на особистості. Саме це спричинило початок музикознавчої розвідки всієї діяльності Театру, уточнення окремих фактів творчого шляху, дослідження мало відомих періодів його функціонування, що є метою даної розвідки.

В 30-х рр. ХХ століття на Галичині діяло близько сімнадцяти театрів, які були переважно мандрівними. Однак, як зазначали мистецтвознавці та історики галицького театру, їх мистецький рівень бажав бути кращим [4, с. 100]. Головним недоліком був підбір репертуару, до якого входили в основному п'єси побутового жанру. Виняток становив лише Театр ім. Івана Тобілевича. Як зазначав В. Ковальчук, він був "один із найкращих наших театрів і мав у своєму репертуарі й народну та історичну драму ("Ніч під Івана Купала" М. Старицького; "Невольник" і "Вій" М. Кропивницького; з новіших "Олена", "Княгиня Анна" І. Зубенка, "Довбуш" Є. Задвірського). й новітню європейську

драму ("Процес Мері Дубен"). й українську – "Лісова пісня" Лесі Українки та легкі п'єси опереткового закрою ("Дівча з Маслопрому" Я.Барнича, "Шаріка" Я.Барнича, "Шалапут" Глінського, "Шалена Льоля" А.Баха), а то й європейську поважну оперу ("Орфей у підземеллі" Й.Оффенбаха...). Театр цей під проводом талановитого режисера покійного М.Бенцалю виказував за весь час своєї артистичної діяльності багато зусиль, щоб серед найважчих умов стояти на справді високому рівні" [4, с.100]. Стає очевидним, що репертуар Театру ім. І.Тобілевича відзначався жанровою різноманітністю, яка свідчить про високий рівень майстерності його акторів. Зокрема, в трупі театру, часто в непристосованих приміщеннях, виступали талановиті митці сцени: М.Дмитракова, І.Когутяк, Й.Стадник, І.Рубчак, А.Осиповичева, Г.Юрчак, Г.Сіятівський, В.Блавацький, В.Бенцаль та багато інших. Театр ім. І.Тобілевича наслідував традиції Галицького театрального руху, що починають формуватися ще з середини ХІХ ст. в м. Коломії з ініціативи громадсько-культурних діячів, українських патріотів І.Озаркевича, І.Трембицького та інших.

Отже, розглянемо самобутній та славний історичний шлях, який пройшов Театр ім. І.Тобілевича з часів свого заснування, розвитку, розквіту і реорганізації.

"Український Народний Театр ім. І. Тобілевича у Станіславові був спочатку ... аматорським гуртком", – пише у своїх спогадах видатна артистка театру О.Бенцаль-Карп'як [5, с.577]. Як свідчать спогади очевидців, "заходами станіславівського лікаря і громадського діяча д-ра В.Яновича було засноване 1911 року у Станіславові окреме статутове товариство "Український Народний Театр ім. Івана Тобілевича". Тут же зазначається, що 12 лютого 1911 року відбулося урочисте відкриття театру "в залі Д.Єгера при вул. Газовій" прем'єрою вистави "Наталка Полтавка" І.Котляревського та виведенням прологу І.Франка "Великі роковини..." "У виставі брали участь актори Лукасевич, Малиновичева, Лукасевичівна, Грицуляк..." та інші аматори сцени [6, с.574]. Метою заснованого товариства було "...створити в Станіславові постійну людську сцену, з котрої найширші круги населення по доступних цінах запізнавалися б з кращими творами нашого драматичного письменства..." [7, с.440].

Колектив театру від початку свого існування був активним учасником найбільш важливих заходів у культурно-мистецькому житті нашого краю. Зокрема, 6 квітня 1911 року аматорами театру була поставлена п'єса М.Кропивницького за поемою Т.Шевченка "Невольник". Ця подія була приурочена пам'яті роковин Т.Шевченка і була з великим піднесенням сприйнята громадськістю міста.

"Протягом 1911-1914 років театр показав понад 50 вистав, які за свідченнями преси, були на високому фаховому рівні. В його репертуарі була головним чином українська народна

та історична драма "Назар Стодоля" Т.Шевченка з "Вечорницями" П.Ніщинського, "Певольник" М.Кропивницького, "Мартин Боруля", "Гандзя", "Суєта", "Житейське море" І.Карпенка-Карого, "Нахмарило" Б.Грінченка, "Лісова квітка" Л.Яновської, "Панна Штукарка" О.Володського, а також перекладна драма "Верховинці" Ю.Коженевського, "Хата за селом" З.Міллер і І.Галосевича (за Ю.Крашевським), "У Гірничій Діброві" Г.Запольської та ін. [7, с.440]

Діяльність театру від початку його існування була надзвичайно плідною. В цей період тут грали талановиті актори, які самовіддано працювали на ниві українського національного театру. Труп Театру складалася в основному з акторів-аматорів. Та були серед них і справжні професіонали. Серед них – М.Дмитракова, відома в театральних колах під псевдонімом М.Ляновська. З 1896 по 1899 рр. вона була акторкою "Руського Народного Театру" у Львові; як режисер театру в періоди 1911-1914 та 1921-1923 рр. досягла чималих успіхів. Серед кращих її постановок – драма в 5-ти діях "Гріх і Покаяніє", яка побачила сцену 16 квітня 1912 р. Вагомий вклад у розвиток театральної справи зробив відомий антрепренер і актор галицьких театрів І.Когутяк, який очолив його в 1913 році. Проте в 1914 році почалася Перша світова війна, і в зв'язку з воєнними подіями Театр на деякий час перестав функціонувати. Отже, розглянутий період діяльності Театру ім. І.Тобілевича відзначається творчою активністю та успішним розвитком на шляху до професіоналізму.

Наступний період діяльності Театру охоплює 1918-1920 рр. і був пов'язаний з театральним відродженням у незалежній Українській державі – ЗУНР. Діяльність Театру ім. І.Тобілевича відновлюється в грудні 1918 року в м. Коломиї. В коломийському часописі "Покутський Вістник" повідомлялося, що в грудні 1918 року театр дав дві вистави: "Наталка Полтавка" І.Котляревського та комедію І.Тобілевича "Мартин Боруля". Тут же зазначається, що Народний Театр ім. Івана Тобілевича "виказує прегарні успіхи" в своїй діяльності. У січні 1919 року театр ставить такі п'єси, як комедія "Чумаки" І.Тобілевича, народна драма "Ой не ходи, Грицю" М.Старицького, народна оперетка "Перехитрила" М.Кропивницького. Як зазначала критика, гра акторів театру, понад усі сподівання, була чудовою, і вистави мали великий успіх у публіки.

Слава про діяльність відновленого театру дійшла до Станіслава, де в часописі "Нове Життя" друкується такий відгук: "Від початку грудня 1918 р. грають на сцені "Народного Театру ім. Тобілевича" в Коломиї отсі відомі артисти кращих українських театрів п.п. Осиповичева, Юрчакова, Балевиц і Балевицева. Театр грає добре і з гарними успіхами" [8]

Крім постановки вистав, театральний гурток мав і літературно-наукову секцію, яку очолював знавць драматичного мистецтва професор М.Роздольський. Діяльність секції полягала у читанні лекцій "з обсягу теорії і історії драми" в залі учительської семінарії, про що повідомляє коломийський часопис 30 січня 1919 р. [9]

В цей період театр здійснює свої перші гастролі. 8 січня 1919 року театр їде до Станіслава і в залі Товариства ім. С.Монюшка з успіхом дає

свою першу виставу – драму “Степовий гість” Б.Грінченка в п’яти діях. Музично-театральне життя у Станіславові в період 1918-1920 рр. розвивалося досить інтенсивно. В березні 1918 р. тут гастролює із двома виставами мандрівний театр Львівської “Бесіди” під керівництвом Катрі Рубчакової. В серпні того ж року сюди прибуває з гастролями колектив колишнього театру Львівської “Бесіди” під дирекцією В.Коссака. В залі товариства ім. С.Моноюшка ставляться такі п’єси, як “Ой не ходи, Грицю” В.Александрова, “Хмара” О.Суходольського, “Запорожець за Дунаєм” С.Гулака-Артемовського, “Нешасне кохання” Л.Манька та ін. Ці гастролі сприяли розвитку театральної справи в місті.

Великою популярністю в час відновлення театрального життя у Станіславові користувався “...заснований тихо й без гомону Драматичний Кружок “Станіславівського Бояну”, що попередив діяльність відновленого театру ім. Івана Тобілевича” [6, с.576]. В складі Кружка були такі актори, як “Коцкова, Дмитракова, Гаврилова, Комаринська, Вовкова, Стасюк, проф. Клопоушак, Жмуркевич, Паньчак, Лятишевський, Величко, Шепарович, Вірстюк, Радловський та ін.” [6, с.576]. Як зазначають очевидці, саме цей Кружок поставив як прем’єру на українській сцені п’єсу Г.Запольської “Царевич” у перекладі С.Коцкової та О.Паньчака.

У цей час у Станіславові діяло декілька театральних труп. Вони також не були постійними. Згідно з повідомленнями в пресі, відбувалися постановки аматорських драматичних гуртків при товаристві “Просвіта”, в яких частково брали участь і актори Театру ім. Тобілевича, зокрема М.Дмитракова, А.Осиповичева, О.Левицька. Деякий час у Станіславові діяли мандрівні театри, серед яких були трупа під керівництвом М.Крушельницького, Український Чернівецький Театр під керівництвом І.Когуцяка та М.Онуфрака та ще один колектив, організований І.Когуцяком, під назвою “Український Рухомий театр”. Актори Чернівецького театру ставили такі серйозні твори, як комедію “Паливода” І.Тобілевича, історичну драму “Невольник” М.Кропивницького, народну драму І.Франка “Украдене щастя” тощо. Як повідомляє преса, Театр ім. Івана Тобілевича склав буковинцям серйозну конкуренцію. 26 січня 1919 р. відбулася ще одна вистава Театру – народна драма в 5-ти діях “Нешасне кохання” Л.Манька. Музичне оформлення вистави здійснював капельмейстер театру Гнат Колцуняк.

Слід відзначити, що ці два театри в період відродження державності і національно-визвольних змагань показали себе як досвідчені мистецькі колективи, які освоїли найкращі класичні твори української драматургії. Оцінка критики цих виступів була неоднозначною. Переважна більшість шанувальників національного театру об’єктивно оцінили тяжку працю акторів, їх великий вклад у справу національно-духовного відродження українського мистецтва. Були й негативні відгуки, які трактували прагнення театральних колективів осилити вистави з національної скарбниці як вияв “провінційності” та “песмаку”. Критика ця, безперечно, була безпідставна. Як зазначає Володимир Морозюк, “... незважаючи на своє принижене становище

в часи австро-польського панування в Галичині, галицько-український театр мав за починком першого українського театру Івана Озаркевича 1848 року в Коломиї та "Руського Народного Театру" у Львові значні мистецькі здобутки, показав себе дійсно самобутнім національним театром... На сцені театру в Галичині виховалася ціла плеяда талановитих акторів і театральних діячів, драматургів, про яких із захопленням висловлювалася польська, австрійська, німецька і російська театральна критика" [1, с.177]. Ісправді, незважаючи на те, що деякі актори ще не повністю "освоїлися зі сценою", незважаючи на брак гардеробу, декорацій та інших елементів театального реквізиту, діяльність Театру ім. І.Тобілевича в період 1918-1920 рр була на високому художньому рівні. У складі театру в цей період перебували актори-професіонали, вестерани театальної сцени Г.Юрчакова та А.Осиповичева (Танська), відомі своєю майстерною грою ще з "Руського Народного Театру" у Львові. Їх праця в колективі Театру ім. І.Тобілевича була взірцем для інших, менш досвідчених, але не менш талановитих акторів, серед яких Михалевський, Букоемський, Николишин, Балевиц, Карашкевич, Хоміцька, Стадниченко, Молодіяна, Стефанівна та інші.

Повернувшись після гастролей, актори театру беруть активну участь у громадсько-культурному житті м.Коломиї. Зокрема, 16 лютого 1919 року у відновленій залі "Щадничої Каси" в Коломиї з успіхом пройшла вистава "Розумний і дурень". 30 березня того ж року актори театру брали участь у проведенні Шевченківського свята, яке було підготовлене Товариством "Молода Громада". У концерті з нагоди цього заходу брали участь вже відомі нам діячі Театру ім. Тобілевича Г.Колцуняк – як диригент військового оркестру УГА, О.Карашкевич – як поет-декламатор, подружжя Балевиців, які виконали фрагмент з опери "Страстний Четвер" молодого галицького композитора М.Бобикевича.

Оглядаючи діяльність театру ім. І.Тобілевича в цей період, необхідно відзначити, що вона не була систематичною і послідовною. Це пояснюється складними умовами післявоєнного лихоліття на Галичині. Але окремі вистави, продовжуючи кращі традиції, започатковані в перші роки існування театру, були представлені на досить високому рівні.

Про подальшу діяльність театру ім.І.Тобілевича можна дізнатися зі спогадів громадсько-культурного діяча І.Станевича. Відновлення діяльності товариства "Український Народний Театр ім. Івана Тобілевича" відбулося в травні 1921 року, в десятиріччя його існування в Станіславові. Були скликані загальні збори за ініціативою доктора В.Яновича. Директором театру став керівник драматичного гуртка при музично-співочому Товаристві "Станіславівський Боян" С.Клапоушак, а режисером – М.Дмитракова. Під час зборів д-р В.Янович з'ясував основні завдання діяльності новоствореної комісії, наголошуючи на "... потребу створення при театрі драматичної школи, про користі спільного читання драм, монологів, деклямацій, про вагу власної оркестри і про потребу збудування в "Українській Бесіді" рухомої сцени". Тут же зазначається, що "фактичними керівниками театру стали з того часу: Д.Дем'ячук, як голова, акторка Лісова, як режисерка, і С.Шепарович, як адміністратор" [6, с.574]. І.Станевич зазначає, що "чергові збори Українського Народного Театру ім. І.Тобілевича відбулися в неділю 15 січня 1922 р. в залі "Української Бесіди" в Народному Домі". За час діяльності нового керівництва була проведена робота щодо "зібрання порозкиданого під час війни й керівництва різних директорів театального майна, приведення до ладу каси, бібліотеки тощо..." Також зазначалося, що з травня 1921 р. до січня 1922 р. "театр поставив такі п'єси: "Дядько Івась" А.Чехова – двічі, "Циганка Марюла" та "Бувалящина"

А.Велисовського, “Запорожець за Дунаєм” С.Гулака-Артемовського, “Комедія життя” та “Одружений Мефістофель...” [6, с.575].

При сприянні Театру ім. Тобілевича секція Українського Студентського Союзу поставила п'єсу “Євреї” Є.Чірікова в перекладі Л.Пахаревського та організувала Маланчин вечір в “Українській Бесіді”. Навколо театру згуртувалося багато діячів сцени і мистецтва, всього понад сто чоловік. Серед них були Ф.Лопатинська, Л.Левицька, К.Гай, М.Мельник, О.Паньчак, М.Жмуркевич, Ю.Гасвський, а також аматори сцени Д.Дем'янчук, О.Білецький, Р.Вірстюк, К.Величко, С.Шепарович, д-р І.Рибчин, артисти-малюрі О.Сорохтей, В.Копцький та багато інших. На жаль, театр не зміг подолати матеріальні і фінансові труднощі. В зв'язку з цим деякі найвидатніші актори “заповіли свій виїзд із Станіслава з огляду на неможливість прожитку й матеріального забезпечення і брак зацікавлення громадянства їхньою долею” [6, с.575]. Незважаючи на труднощі, театральна комісія запланувала поставити п'єси В.Винниченка “Брехня” і “Між двох сил” та “Кохання” Вільдганса в перекладі І.Рибчина.

Отже, з 1921 року починається новий період діяльності Театру ім. І.Тобілевича, пов'язаний з його відновленням після воєнної розрухи. Розпочався нелегкий шлях відродження театру з осередком у м. Станіславові.

Діяльність Театру ім. Тобілевича зацікавила станіславівську українську громадськість і викликала жваві дискусії. Часопис “Станіславський Вістник” 8 лютого 1923 року повідомляє, що “... театр перейшов і далі переходить дуже велику еволюцію” [10]. Далі зазначається, що для успішного розвитку театру необхідні “загальна згода, товариське гуртування, поважне трактування справжнього мистецтва й солідна праця...” Висловлюється заклик до станіславівського громадянства зайнятися організацією матеріальної підтримки цієї важливої культурної установи “... створенням кураторії з добродіїв і меценатів нашого драматичного мистецтва”. Редакція часопису відзначає, що “... найтяжчі кроки на шляху відновлення театру вже зроблені, й Український Народний Театр ім. І.Тобілевича в Станіславові має перед собою гарну будучину” [10]. Та про подальшу діяльність творчого колективу театру зустрічаються лише поодинокі скупи відомості. Так, в журналі “Аматорський театр” за 1926 рік повідомляється, що театр ім. І.Тобілевича відкрив “випозичальню костюмів” для аматорських гуртків у навколишніх селах [11, с.46]. Очевидно, Театр до 1927 року діяв у Станіславові як аматорський гурток.

Новий, вищий щабель розвитку цього театру розпочався в 1927 році, пов'язаний він з ім'ям громадсько-культурного діяча, мецената Костя Вишневецького, який уклав великі кошти в організацію нового Українського Народного Театру ім. І.Тобілевича.

Відкриття нового Театру відбулося 15 вересня 1927 року. Ця подія пройшла надзвичайно урочисто. В ній брала участь славетна українська співачка С.Крушельницька, яка “благословила” колектив Театру на нові мистецькі здобутки на ниві українського театрального мистецтва. До праці в Театрі було запрошено ціле сузір'я талановитих митців, імена яких були прикрасою галицько-української театральної сцени. Мистецьке керівництво театром було доручено Г.Мінченку-Сіятівському, режисуру оперети – Я.Давидовичу, музичне керівництво здійснював В.Шрам. Серед акторів театру

в ці роки його діяльності були М.Бенцаль, Л.Кривицька, І.Рубчак, Р.Базилевич, В.Левицька, А.Нижанківський, Г.Совачова, Л.Боровик, Н.Лужницька, К.Козак-Вірленська, М.Скала-Старицький та багато інших.

Правління театру подбало про костюми, декорації, світлові ефекти. Було знайдене і приміщення для вистав, яке знаходилося в театральному залі “Сокола”, відкритому в 1925 році. Театр діяв постійно, даючи вистави кожної суботи і неділі, в українські свята, а також їздив з гастрольями по Галичині.

З театром співпрацював станіславівський хор “Думка” під керівництвом Л.Крушельницького. Музичне оформлення здійснювали Б.Сарамага, Б.Паздрій, а пізніше до них приєднався скрипаль Є.Цісик. Був у театрі і свій балет. Як зазначають у спогадах очевидці, “... у той час аматорський театральний гурток завдяки фінансуванню директора Вишньовського перероджується у великий професійний театр...” [12, с.62]. Отже, силами видатних митців сцени Театр ім. Тобілевича швидко набуває високого професіоналізму.

У Станіславові вдалося здійснити те, що неможливо було зробити у Львові, – забезпечити Театр залом і сценою, придатною для вистав, а найголовніше – знайти мецената, який взяв на себе матеріальну опіку над театром [13, с.55].

У 1928 р. Театр ставить оперу “Галька” С.Монюшка, оперети І.Кальмана, Й.Штрауса, Ф.Легара: “Чар вальсу”, “Циганський барон”, “Доллі”, “Дротяр”, оперу “Орфей у пеклі” Й.Оффенбаха. Велику увагу приділяли митці театру творам українського репертуару, зокрема була поставлена оперета “Ой не ходи, Грицю” М.Старицького, а також опера М.Мусоргського “Сорочинський ярмарок”.

У лютому 1929 р. художнім керівником Театру ім. І.Тобілевича став В.Блавацький. Це був переломний і визначний момент у діяльності театру. Відразу “...постало питання про необхідність переходу від оперет і кабаре-тових ревно до поважного репертуару...” [14, с.18]. На той час Блавацький уже мав значний театральний досвід. Він працював з 1919 року у театрі товариства “Українська Бесіда”; у 1927-28 рр. – у харківському театрі “Березіль” Л.Курбаса. Талановитий постановник В.Блавацький відзначався тим, що “...вів постійні пошуки у “прочитанні” кожного твору драматурга по-своєму та намагався у кожній виставі досягти театральності, котра відмежовувалася б від побутовізму в стилі...” [14, с.16].

З приходом Блавацького репертуар Театру ім. І.Тобілевича збагатився новими цікавими творами, які режисер підбирав з великим творчим смаком; твори були змістовними, актуальними і подобалися глядачам. Першою його постановкою була легка комедія “Гарно вшитий фрак” Г.Дрежелі, насичена сатиричними, дотепними ситуаціями. Наступною постановкою була інсценізація двох поем Т.Шевченка: “Розрита могила” та “Суботів”. П’єси

були поставлені в умовно-реалістичному плані. Тут Блавацький велику увагу приділив масовим сценам, світловим та звуковим ефектам.

Новий театральний сезон режисер розпочинає історичною драмою М.Старицького “Маруся Богуславка”. В цей час (1929 рік) в театрі ім. Тобілевича працює Л.Боровик, митець із Наддніпрянщини, який був прекрасним сценографом. Він фактично став засновником української сценографії на галицькій сцені. Як зазначають театрознавці, до того часу “...галицька сцена декоративним мистецтвом похвалитися не могла, сценографія була майже невідома...” [15, с.38]. Сценічне оформлення вистав набуває в Театрі величезного значення. З успіхом пройшли в постановці В.Блавацького такі оперети, як “Несподіванка” польського драматурга Кароля Г.Розтворовського та “Циганське кохання” Ф.Легара.

З великим успіхом відбулася постановка у 1930 році комедії Миколи Куліша “Мина Мазайло”, в якій Блавацький сам грав головну роль. “Наполеглива праця з акторами, спрямована на те, аби обминути побутовізм, дозволила Блавацькому створити цілісний рівний ансамбль у виставі,” – зазначається в дослідженнях мистецтвознавців [14, с.20]. Постановка вистави “Мина Мазайло” викликала дискусії в пресі, але мала великий успіх у глядачів не лише Станіслава, а й Львова. В цьому ж році, скориставшись присутністю в трупі відомої опереткової співачки О.Голіцинської, В.Блавацький ставить дві оперети австрійського композитора Л.Фалля – “Роза Стамбула” та “Меді”. Водночас у драматичному репертуарі з’являється комедія мадярського драматурга Ф.Мольнара “Чорт”, в якій він грає головну роль. Ця своєрідна п’єса набула широкого визнання.

У цей час режисером театру стає М.Бенцаль, а В.Блавацький вимушено покидає театр через безпідставні звинувачення. За режисури М.Бенцала, в 1930-31 рр. репертуар театру збагатився творами української драматургії. Ставляться такі п’єси, як історична драма “Гетьман Дорошенко” Л.Старицької-Черняхівської, комедія І.Тобілевича “Мартин Боруля”, народна п’єса “Циганка Аза” М.Старицького, “Гріх” В.Винниченка та інші, що мали великий успіх у глядачів.

У 1931 році В.Блавацький повертається до Театру і художнє керівництво ним здійснює разом з М.Бенцалем. На цей час у зв’язку із загальним несприятливим економічним становищем Польщі трупа не могла утриматися як стаціонарний театр у Станіславові і була змушена гастролювати провінційними містами та містечками Галичини. З січня по липень 1931 року театр ім. Тобілевича побував у Львові, Бережанах, Городенці, Коломиї, Надвірній, Ходорові, Стрию, Дрогобичі, Болахові, Ворохті та інших містах і селах Галичини. Діяльність театру набувала широкого творчого розмаху. З поверненням В.Блавацького репертуар театру поповнився новими творчими роботами. Ставиться драма Д.Щеглова “Хуртовина” (“Пурга”), яку він сам

переклав ще в Харкові. Очевидно, під впливом вистав харківського театру “Березіль” у репертуарі Театру ім. Тобілевича у 1931 р. з’являються постановки таких вистав, як “Грішниця з острова Паго-Паго” та оперета “Мікадо” А.Саллівена. Перша була інсценізацією новели С.Моема “Злива”, в якій Блавацький грав головну роль. Друга вистава дала режисеру нагоду продемонструвати можливості легкої й грайливої вистави, звільнити акторів від звички грати в побутовому плані, з нотками мелодраматизму. Цьому сприяла надзвичайна гнучкість оперети А.Саллівена. В 1932 р. у постановці Блавацького з’являється американська комедія “Роксі” К.Куммер.

Підбір репертуару свідчить про те, що режисери використовують для постановки твори сучасної драматургії, як української, так і зарубіжної. Колектив театру під керівництвом професійних режисерів та під впливом акторів-професіоналів поступово набуває все більше професійних рис. Проте для таких визначних режисерів, як М.Бенцаль і В.Блавацький, дедалі важче було співпрацювати разом. Це була не конкуренція, а зустріч двох режисерів різного мистецького спрямування. М.Бенцаль був поміркованим реалістом і схилився до театру музично-драматичної форми, а В.Блавацький мав стремління до виключно драматичного театру з постійним творчим складом. Тому для реалізації своїх задумів він організовує новий театр під назвою “Заграда”.

З 1932 року режисером, мистецьким керівником та актором театру ім. Тобілевича стає М.Бенцаль. Разом з ним у театрі працювала і дружина режисера – талановита акторка О.Бенцаль-Карп’як. М.Бенцаль був людиною багатогранного обдарування. Він працював у “Руському Народному Театрі” у Львові (1910-1924 рр.), в “Тернопільських театральних вечорах” Леся Курбаса (1915-1917 рр.), у 1918-1919 рр. очолював Український Театр у Тернополі, у 1926-1929 рр. виступав у театрі Й.Стадника. Ім’я М.Бенцалю було широко відоме в мистецьких колах Галичини. Ось як пише про нього Р.Затварська: “За його плечима уже чверть століття напруженої і важкої праці сильної духом людини, яка не вміла себе щадити, коли в серці звучав поклик сцени, людини, в якій ролі змішались з жорстокою дійсністю” [16, с.36]. Про нього сучасники говорили не лише як про актора, але й як людину великої душі, громадянина, патріота.

В час режисури М.Бенцалю театр хоч і мав сталий осередок у Станіславові, але пізніше, через погіршення матеріального стану та непорозуміння з польською владою, постійно був у роз’їздах. Репертуар Театру на той час складався з різножанрових творів. Це п’єси М.Старицького “Ой не ходи, Грицю”, “Пурга” Д.Щеглова; оперети “Княжна чардаша”, “Царевич”, “Лялька”, “Життя Парижу”, “Розведена”, “Чесна Сюзанна” та ін.; модерні драми “Надія”, “Бродвей”, “Молодість”, “Дні з нашого життя”, “Гріх” та ін.; народні драми “Сорочинський ярмарок”, “Хмара”, “Паливода” та ін. В трупі театру талановитою грою відзначалися актори: Л.Кривицька, І.Рубчак, О.Бенцаль-Карп’як, Є.Курило, К.Козак-Вірленська та багато інших. Багато сил приклали до діяльності Театру ім. Тобілевича такі патріоти рідного мистецтва, як Д.Николишин, Г.Колцуняк, Й.Чайківський.

В 1933-36 рр. мандрівний театр ім. Тобілевича їздить по містах і селах Галичини, всюди. "...де тільки була можливість сіяти слово на рідній землі..." [16, с.40]. В групі театру в цей період працює як актор і режисер видатний митець сцени Й. Стадник. Трупа театру об'їздила майже всю Галичину. У 1933 р. вони відвідали такі міста, як Стрий, Ходорів, Перемишляни, Жовква, Рава Руська, Львів, Броди; у 1934 р. – Тернопіль, Чортків, Заліщики, Городенка, Коломия, Станіславів, Калуш, Перемишль, Косів, Рогатин та ін., у 1935 р. – Станіславів, Долина, Жаб'є, Снятин та ін.; у 1936 р. – Озеряни, Самбір, Яворів, Винники, Долина та ін. Зі щоденника М. Бенцаля дізнаємося, що становище Тئاتру з матеріального боку було важким [16, с.40]. Але всім артистам приймали дуже радо, вистави проходили з великим успіхом. Репертуар був надзвичайно багатий: "Чумаки" І. Карпенка-Карого, "Ніч під Івана Купала" та "Ой не ходи, Грицю" М. Старицького, "Вій" М. Кропивницького, "На перші гулі" С. Васильченка, "Довбуш" І. Хоткевича; "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського, "Корнелівські дзвони" Ф. Шанкста, "Маруся" Г. Квітки-Основ'яненка, "Інваліди" Г. Меріам-Лужницького та багато інших творів українських, російських і західноєвропейських драматургів. У цих гастролях, крім названих вище, брали активну участь І. Волошук, В. Карп'як, С. Когут, І. Кудла, Л. Кемпе, К. Кемпе, О. Лисейко, Р. Левицька, Л. Ленська, Л. Радванська, А. Радванський, О. Садовський, М. Слюзарівна, Є. Шведівна, Р. Тимчук. До складу оркестру входили Є. Цісик, З. Цісик, Р. Бойкевич, Ю. Сухар, О. Онишкевич, Я. Палідович.

У репертуарі театру в цей період надзвичайною популярністю користувалися постановки модерних українських оперет Я. Барнича, який працював довгий час музичним керівником у різних театрах. Я. Барнича називали "українським Легаром", а музичні критики визнавали його першим композитором, який лібрето і музику до цих оперет брав із нашого життя, вбираючи їх в європейські рами" [16, с.47]. Оперети Я. Барнича були проникнуті любов'ю до рідного краю, сповнені почуттям патріотизму; вони несли до слухача красу української народної пісні. Велика заслуга в постановці цих творів режисера М. Бенцаля, який уклав багато свого хисту і сил, щоб зробити їх на високомистецькому рівні.

Першою була поставлена оперета "Дівча з Маслосоюзу" (лібрето В. Павлусевича), яка мала великий успіх. Як пише у спогадах сам Я. Барнич, "...той успіх додав мені бажання написати ще й оперету "Шаріка", на моє власне лібретто..." [17, с.663]. Вистава "Шаріка" (з текстами пісень Ю. Шкрумеляка) була прийнята ще з більшим ентузіазмом, про що свідчить те, що вона не сходила зі сцени протягом чотирьох років. Головну роль майстерно виконувала чарівна О. Бенцаль. Третя робота Я. Барнича на власне лібрето – "Пригода в Черчі". Великою популярністю в публіки користувалася оперета "Гуцулка Ксеня" (лібрето Я. Барнича, тексти до пісень Д. Николишина), в якій поряд з модерною музикою дуже вдало використані гуцульські народні мелодії. Особливо популярною в народі стала пісня-танго з цієї вистави "Гуцулка Ксеня".

Театр ім. І. Тобілевича був дуже популярний серед громадянства Галичини. Проте матеріальне становище театру було складним. Зібраних коштів із вистав не вистачало ні на оформлення наступних постановок, ні на виплату гонорару артистам. Аналогічне становище було і в театрі "Заграва" В. Бла-

вацького. В театральній літературі зазначається, що Галичина була занадто мала і слабка, щоб утримувати такі дві великі інституції, як Театр ім. Тобілевича і театр “Заграва”. Тому із взаємного бажання двох театральних колективів та після переговорів між М.Бенцалем і В.Блавацьким відбулося об’єднання цих театрів. 20 серпня 1938 року у м. Коломії утворився один великий театральний колектив під назвою Театр ім. І. Котляревського.

Як пишуть у театрознавчій літературі, театр діяв дуже плідно, постановки були на високому фаховому рівні. Проте проіснував він лише до 1939 року, бо почалася Друга світова війна, яка перешкодила подальшому розвитку театру.

Отже, спираючись на зібраний матеріал, можна окреслити творчий шлях Театру ім. І. Тобілевича такими періодами:

Перший період – 1911-1914 рр., м. Станіславів (до Першої світової війни) – заснування театру і формування творчих традицій, які базувалися на засвоєнні українського класичного репертуару.

Другий період – 1918-1920 рр., м. Коломия – пов’язаний з воєнними подіями на Галичині. Діяльність театру відзначається нестабільністю.

Третій період – 1921-1927 рр., м. Станіславів – відродження театру після воєнної розрухи та поступове вдосконалення на шляху до професіоналізму.

Четвертий період – 1927-1938 рр., м. Станіславів і м. Коломия – час найвищого розквіту театру ім. І. Тобілевича.

Отже, театр пройшов складний шлях свого розвитку, сповнений творчих пошуків, злетів і невдач. Він розпочав свою діяльність як аматорський гурток у 1911 році і виріс до рівня професійного театру, одного з найкращих на Галичині. В його репертуарі були найкращі твори класичної та сучасної драматургії, як української, так і зарубіжної. Важливе значення в постановках театру відігравала музика, яка була проникнута українським національним фольклором. Її творили талановиті галицькі музиканти і композитори, творчість яких може бути предметом майбутніх музикознавчих досліджень.

Театр виконував важливі функції: пропагував українське національне мистецтво в часи польського поневолення, будив у галицького громадянства почуття національної гідності та гордості за свою рідну культуру; спонукав боротися за її розвиток. Театр виховав багатьох талановитих акторів, режисерів, музикантів, які були патріотами своєї національної культури і присвятили цій справі своє життя.

1 Морозюк В. Галицький театр ім. І.Тобілевича // Галичина – 1998 – 16 07.

2 Українська Радянська Енциклопедія – Т.14. – К., 1963

3. Український Радянський Енциклопедичний Словник – У 3-х т – Т.3. – К., 1987.

4 Ковальчук В. Діяльність українських театрів у Галичині, на Волині й Закарпатті // Сучасне й минуле. – Ч 2. – Львів, 1939.

- 5 Бенцаль-Карп'як О. Український Народний Театр ім. І.Тобілевича // Альманах Станіславської землі. У 2-х т. – Т.1. – Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1975. – С. 577-579.
6. Ставничий І. З театрального життя у Станіславові // Альманах Станіславської землі. У 2-х т. – Т.1. – Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1975. – С. 574-576.
7. Український драматичний театр. У 2-х т. – Т.1. – К., 1967. – С. 414-441.
8. Нове життя. – 1919. – Ч.10.
9. Покутський Вісник. – 1919. – Ч.8.
10. Станіславський вісник. – 1923. – Ч.10.
11. Амадорський театр. – Львів, 1925. – Ч.3.
12. Чорнобиль Р. Щоби справи не пропадали // Альманах Станіславської землі. – Т.2. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1985. – С. 161-163.
13. Черепанин М. Музична культура Галичини. – К, 1997.
14. Ревуцький В. В орбіті світового театру. – Київ – Харків – Нью-Йорк, 1995.
15. Лужницький Г., Гаєвський В. Характеристичні риси українського театру і періодизація його історії // Лужницький Г. Вибране. – Івано-Франківськ, 1998. – С. 201-213.
16. Затварська Р. Корифеї галицьких театрів. – Коломия, 1997.
17. Барнич Я. Уривок із спогадів // Наш театр. У 2-х т. – Т. 1. – Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1975. – С. 577-579.

Iryna Polyakova, Iryna Deychakivska

THE ACTIVITIES OF THE UKRAINIAN PEOPLE'S THEATRE NAMED AFTER IVAN TOBILEVYCH

The article is devoted to the problem of development of the Ukrainian theatre in Galychyna in the first third of the 19-th century and particularly to the well-known Tobilevych theatre. The objective of the article is to make up a complete picture of the theatre's performance based on contradictory materials belonging to different times. It gives a description of the theatre from its foundation in 1911 and till its reorganization – its unification with the theatre "Zahrava" in a theatrical company named the Kotlyarevsky Theatre in 1938. Detailed and precise periods of its development are given.

Ірина Таран

ОСИП ЗАЛЕСЬКИЙ ТА ГАЛЯ ЛАГОДИНСЬКА-ЗАЛЕСЬКА У КОНТЕКСТІ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ГАЛИЧИНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Музична культура людини невід'ємна від культури народу, до якого вона належить або серед якого живе. Однією з ознак нашого сьогодення є відродження духовності – це в першу чергу відродження моральних та естетичних цінностей українського народу, втіленого у різних формах духовної культури, зокрема, й через різностороннє дослідження життєвого і творчого шляху відомих митців, які увійшли в літопис національної музичної культури.

Непересічне значення для розвитку музичної культури Галичини першої половини ХХ століття мали представники музичної еліти, серед яких: Василь Барвінський, Василь Витвицький, Філарет Колесса, Борис Кудрик, Зиновій Лисько, Станіслав Людкевич, Нестор Нижанківський, Роман Придат-